

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Лабораторія практичної психології
і соціальної роботи

Про організацію впровадження інклюзивної освіти в навчально-виховний процес: психологічний аспект

Миколаїв
2011

**Про організацію
впровадження інклюзивної освіти
в навчально-виховний процес:
психологічний аспект**

Інструктивно-методичний лист

Автор: **К. О. Пінюгіна**, завідувач лабораторії
практичної психології і соціальної роботи
МОППО

В. П. Ляхова, практичний психолог лабораторії
практичної психології і соціальної роботи
МОППО

Відповідальна за випуск: **І. М. Белова**, заступник директора з навчально-методичної роботи МОППО

Пінюгіна К. О., Ляхова В. П. Про організацію впровадження інклюзивної освіти в навчально-виховний процес: психологічний аспект. – Миколаїв: МОППО, 2011. – 64 с.

© Лабораторія практичної психології і соціальної роботи МОППО

© Лабораторія оперативної науково-педагогічної інформації МОППО 2011

Про організацію впровадження інклюзивної освіти в навчально-виховний процес: психологічний аспект

У сучасному світі інтеграція дітей із особливими освітніми потребами в масові освітні заклади – це глобальний суспільний процес, який стосується всіх високорозвинених країн. Його основою є готовність суспільства і держави переосмислити систему ставлення до інвалідів та осіб із обмеженими можливостями здоров'я з метою реалізації їх прав на надання рівних з іншими можливостей у різних галузях життя, включаючи освіту.

Реформа освіти в Україні покликала до життя й реформу в спеціальній освіті дітей з особливими потребами. У нашому суспільстві є різні категорії маленьких громадян, певна частина з яких має проблеми, пов'язані зі здоров'ям та розвитком. На жаль, сьогодні спостерігається тенденція до зростання кількості дітей, які потребують соціальної адаптації, корекційно-реабілітаційної допомоги.

В Україні діти з відхиленнями в розвитку здобувають освіту в спеціальних навчальних закладах або закладах комбінованого типу – спеціальних садках (групах), школах-інтернатах та реабілітаційних центрах. Проте на сьогодні в Канаді, США та європейських країнах накопичено значний досвід залучення дітей з особливими потребами до навчання в **найближчих за місцем проживання закладах загального типу**. Визнано, що діти в таких умовах краще адаптуються до навколишнього середовища, оволодівають соціальними навичками, почуваються більш самостійними, потрібними в суспільстві.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання, з

урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей із особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізація та інтеграція в суспільство, залучення сім'ї до участі в навчально-виховному процесі.

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- ✓ здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня в середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;
- ✓ забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей;
- ✓ створення освітньо-корекційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів із особливостями психофізичного розвитку;
- ✓ створення позитивного мікроклімату в загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей із особливими освітніми потребами з іншими учнями;
- ✓ забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами;
- ✓ надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей із особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання.

Нормативно-правове забезпечення впровадження інклюзивної освіти

На рівні держави затверджено ряд нормативних документів, які визначають порядок запровадження інклюзивної освіти в Україні:

Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.10 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивної освіти» (Додаток 1)

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.12.09 № 1482-р «Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року» (Додаток 2)

Наказ Міністерства освіти і науки від 11.09.09 № 855 «Про затвердження Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009 – 2012 роки» (Додаток 3)

Наказ Міністерства освіти і науки від 09.12.10 № 1224 «Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах» (Додаток 4)

У Миколаївській області затверджено *обласну Цільову соціальну програму розвитку освіти Миколаївської області на 2011 – 2015 роки*, якою передбачено розширення рівного доступу до якісної загальної середньої освіти всіх дітей. Саме в рамках Програми буде втілюватися Концепція розвитку інклюзивної освіти в Миколаївській області.

Підготовка психологічного поля до впровадження інклюзивного навчання в освітніх закладах

Термін **інклюзивна освіта** (англ. Інклюзія – inclusion – включення) базується на тлумаченні, викладеному в Саламанкській декларації та передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку та є гнучкою, індивідуалізованою системою навчання дітей.

Основні принципи інклюзивної навчання полягають у тому, що:

- усі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- навчальні заклади мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів узгодженням різних видів і темпів навчання;
- освітні заклади повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, вживаючи організаційні заходи, розробляючи стратегії викладання, використовуючи ресурси і партнерські зв'язки зі своїми громадянами;
- діти з особливими освітніми потребами мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм у навчальному процесі;
- інклюзивні форми навчання – найефективніший засіб, який гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу, розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми ровесниками.

Навчальні заклади з інклюзивною формою навчання мають вирішувати такі завдання:

- створення єдиного психологічного комфортного освітнього середовища для дітей, які мають різні стартові можливості;
- забезпечення діагностування ефективності процесів корекції, адаптації та соціалізації дітей з особливостями розвитку на етапі шкільного навчання;
- організація системи ефективного психолого-педагогічного супроводу процесу інклюзивного навчання через взаємодію діагностико-консультативних, корекційно-розвиткових, лікувально-профілактичних, соціально-трудова напрямів діяльності;
- компенсація недоліків дошкільного розвитку;
- подолання негативних особливостей емоційно-особистісної сфери через включення дітей в успішну діяльність;
- поступове підвищення мотивації дитини, спираючись на її особисту зацікавленість і через усвідомлене ставлення до позитивної діяльності;
- охорона та зміцнення фізичного й нервово-психічного здоров'я дітей;
- соціально-трудова адаптація школярів з особливими освітніми потребами;
- зміна суспільної свідомості щодо дітей з особливостями в розвитку.

Переваги інклюзивної форми навчання

1. Для дітей з особливими освітніми потребами:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- однолітки відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;
- навчання здійснюється з орієнтацією на сильні риси, здібності та інтереси дітей;
- діти мають можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими однолітками та участі в громадському житті.

2. Для інших дітей:

- діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей;
- діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них;
- діти вчаться співробітництва;
- діти вчаться поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим.

3. Для педагогів та фахівців:

- учителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів;
- учителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти

розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності;

- спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей цілісніше, а також вчать дивитися на життєві ситуації очима дітей.

Чинники реалізації інклюзивного навчання

1. Адаптація середовища:

Навчальне середовище, в якому навчаються учні з особливостями психофізичного розвитку, має бути адаптованим до їхніх потреб. Адаптаціями називаються зміни у середовищі та організації роботи, завдяки яким дитина з особливими освітніми потребами може брати активну та повноцінну участь у заняттях та інших видах діяльності.

2. Створення команди:

Запорукою успішної реалізації інклюзивного підходу є ефективна співпраця вчителів, відповідних фахівців, батьків та учнів. Усі спеціалісти з проблем розвитку дітей є важливими помічниками та партнерами вчителів.

У школі має бути створена своєрідна мережа підтримки. Всі працівники та адміністрація школи, всі, хто працює з дитиною з особливими освітніми потребами, мають допомагати одне одному, обмінюватися знаннями, намагатися максимально використовувати місцеві ресурси для досягнення головної мети – реалізації дитиною її потенціальних можливостей та підготовки її до самостійного життя в суспільстві.

3. Співпраця з батьками:

Батьки є першими і головними вчителями дитини. Дедалі більше педагогів з повагою ставляться до навчального процесу, який відбувається вдома, і будують свою роботу з урахуванням інтересів дітей та їхніх родин. Оскільки до загальноосвітніх закладів почали залучати дітей з особливими освітніми потребами, постійна співпраця з їхніми сім'ями набуває ще більшого значення. У процесі навчання таких учнів дуже важливо враховувати інтереси, пріоритети й турботи сімей. Батьки дітей з порушеннями психофізичного розвитку мають працювати в тісному контакті з учителями та іншими фахівцями під час розробки та реалізації навчальних планів, їх адаптації, організації навчального середовища тощо.

4. Створення позитивної атмосфери в шкільному середовищі:

У класах (школах), де навчаються учні з різними рівнями розвитку та здібностей, педагоги мають підтримувати один одного в застосуванні найефективніших стратегій навчання. Якщо в школі створено доброзичливу, невимушену атмосферу, якщо тут визнають унікальність кожного (і педагога, й учнів) та підтримують їх, це значно підвищує ефективність навчання.

Школа, клас мають стати рідними для учнів та їхніх родин. Батьки почуватимуться спокійніше, якщо теж будуть залучені до навчально-виховного процесу. Постійна соціальна взаємодія в різноманітних умовах, за різних обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, виробляє емпатію, взаємну прихильність, усвідомлення індивідуальності кожного, відчуття захищеності.

Умови ефективного функціонування закладів інклюзивної освіти:

- раннє виявлення відхилень у розвитку дитини та започаткування колекційної роботи;
- правильне діагностування та наявність об'єктивних можливостей розвитку дитини (за даними психолого-медико-педагогічної консультації);
- психологічна готовність дитини та її батьків до навчання спільно зі здоровими однолітками;
- готовність педколективу загальноосвітнього навчального закладу до роботи в умовах інклюзивного навчання (зокрема, наявність спеціальної підготовки);
- надання дитині кваліфікованої корекційної допомоги;
- готовність батьків надати реальну допомогу дитині у процесі її навчання;
- створення відповідних побутових умов;
- забезпечення навчально-виховного процесу необхідними технічними засобами.

Напрями психологічного супроводу інклюзивного навчання:

1. Психопрофілактична та психокорекційна допомога дитині.
2. Інформаційно - роз'яснювальна робота з педагогами і батьками.
3. Психологічне консультування батьків.

4. Створення соціально-психологічного середовища через спеціальну підготовку педагога та учнів конкретного класу.

У психокорекційній роботі як складовій психологічного супроводу доцільно виокремити такі періоди:

- **перший** – **інтенсивної корекції**, яка покликана забезпечити соціально-психологічну адаптацію та оптимізацію психічного розвитку учнів з психофізичними вадами в умовах інтегрованого навчання;
- **другий** – **закріплення і поглиблення** досягнутих результатів;
- **третій** – **підтримка** поступального психічного розвитку дитини та оптимальних умов її навчання і взаємодії з соціальним середовищем; **профілактика** можливих ускладнень у критичні періоди психічного онтогенезу.

Інформаційно - роз'яснювальна робота психолога з родинами та педагогами (вчителями, логопедом) і співпраця з ними полягає у:

- розробці індивідуальних рекомендацій щодо реалізації індивідуального підходу до дитини у школі й сім'ї, які стосуються, зокрема, урахування динаміки її втомлюваності, працездатності, темпів навчання, інтересів, властивостей вищої нервової діяльності, ефективних форм заохочення тощо;
- розробці порад і рекомендацій щодо створення сприятливого клімату для взаємодії дітей, котрі

мають психофізичні вади з однокласниками, членами родини, іншими людьми;

- обговоренні індивідуальних умов створення ситуації успіху, переживання долання труднощів для кожного учня;
- залученні батьків і педагогів до виконання домашніх завдань, які даються на кожному груповому колекційному занятті;
- виконанні на окремих групових заняттях фрагментів домашніх завдань, заданих учителем, з використанням засвоєних прийомів і навичок пізнавальної діяльності;
- репетируванні на окремих групових заняттях у формі сюжетно-рольової гри відповідей учнів на уроці;
- створенні підтримуючих умов учителем на уроці для аналізу підготовленого домашнього завдання та демонстрації інших знань;
- наданні інформації про досягнення учнів під час корекційних занять, які потрібно переносити у навчальну діяльність та повсякденне життя;
- періодичному обговоренні досягнень і проблем учня.

Консультативний напрям роботи реалізується відповідно до потреб та запитів від учасників навчально-виховного процесу.

Створення соціально-психологічного середовища є ключовим питанням для працівників психологічної служби та педагогічних працівників.

Основним методом роботи психологічної служби має бути психологічний супровід, який передбачає:

- створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості дитини з особливими освітніми потребами та успішного її навчання;
- розробка індивідуальних та групових програм психологічного розвитку зазначеної категорії дітей згідно з основними компонентами процесу психологічного супроводу, яка визначає зміст й конкретні форми роботи практичного психолога.

До останніх можна віднести наступне:

- вибір форм навчання, які відповідають рівню психічного розвитку особистості дитини з обмеженими фізичними та психофізичними можливостями;
- визначення шляхів і форм надання допомоги дітям, які мають труднощі у навчанні, спілкуванні, психічному самопочуванні;
- розробка й реалізація розвиваючих та психокорекційних програм, які забезпечать цілісний, системний вплив на особистість дитини з особливими освітніми потребами з урахуванням її індивідуальних особливостей і потреб;
- навчання дітей з особливими освітніми потребами навичкам самопізнання, самоаналізу й саморозкриття, використання своїх психологічних

особливостей та можливостей для успішного навчання й розвитку;

- надання допомоги й підтримки дітям, які перебувають у стані актуального стресу, конфлікту, загостреного емоційного переживання;
- консультування батьків, педагогів у питаннях розробки і реалізації психологічно адекватних освітніх програм, з приводу проблем навчання, поведінки та міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору.

В умовах інклюзивної освіти вкрай значущим є застосування мультидисциплінарного підходу при організації супроводу учнів. Через залучення дитини з особливостями психофізичного розвитку до інклюзивної форми навчання мають активізуватися творчі ресурси дітей, педагогів та батьків.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

01.10. 2010 р.

№ 912

**Про затвердження Концепції
розвитку інклюзивного навчання**

На виконання рішення підсумкової колегії Міністерства освіти і науки від 20 серпня 2010 року (протокол № 8/1-2) та з метою реалізації державної політики щодо забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, інтеграції їх у суспільство наказую:

1. Затвердити Концепцію розвитку інклюзивної освіти, що додається.
2. Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести до відома керівників навчальних закладів Концепцію розвитку інклюзивної освіти.
3. Опублікувати Концепцію розвитку інклюзивної освіти в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки та розмістити на офіційному веб-сайті Міністерства.
4. Контроль за виконанням наказу лишаю за собою.

Перший заступник Міністра

Б.М. Жебровський

Пояснювальна записка до Концепції розвитку інклюзивної освіти

1. Обґрунтування необхідності прийняття Концепції

Розроблення Концепції розвитку інклюзивної освіти викликано необхідністю вирішення важливих питань щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

За оперативними даними, із 129 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які інтегровані до загальноосвітніх навчальних закладів, 45 відсотків складають діти з інвалідністю.

Водночас, на сьогодні організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх школах орієнтовані на дітей з типовим розвитком, і не враховують особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Невідповідність форм і методів педагогічного впливу на таких дітей може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, девіантної поведінки.

Успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного

навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Прийняття Концепції забезпечить батькам можливість усвідомленого вибору місця для здобуття дітьми з особливими потребами якісної освіти, допоможе уникнути численних проблем, що призводять до напруження і загострення міжособистісних стосунків, порушення родинних зв'язків, послаблення інституту сім'ї в цілому.

2. Мета і шляхи її досягнення

Метою розроблення Концепції є визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами, здійснення комплексної реабілітації таких дітей, набуття ними побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним навчанням, готових до надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.

Шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні: удосконалення нормативно-правової бази, створення умов для безперешкодного доступу до навчальних закладів, починаючи з дошкільних, збереження єдиного освітнього простору, приведення системи освітньої роботи у відповідність до потреб дитини, сім'ї, відповідна підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

3. Правові аспекти

Правовою основою Концепції є: Конституція України, закони України "Про дошкільну освіту", "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про реабілітацію інвалідів в Україні", "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про охорону дитинства", Укази Президента

України від 20.03.2008 № 244 "Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні", від 18.12.2007 № 1228 "Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями", постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2009 № 784 "Про затвердження плану заходів щодо створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення на 2009-2015 роки "Безбар'єрна Україна", розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 № 1482-р "Про затвердження плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року".

Реалізація Концепції потребує внесення змін до чинних нормативно-правових актів в частині впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Фінансування буде здійснюватися у межах асигнувань, передбачених у Державному бюджеті на відповідний рік, та за рахунок інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

5. Громадське обговорення

Проект Концепції було розміщено на сайті Міністерства освіти і науки для громадського обговорення, надіслано для обговорення та надання пропозицій до Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Пропозиції та зауваження, надіслані до Міністерства під час громадського обговорення, враховано.

6. Прогнози результатів

Реалізація Концепції сприятиме удосконаленню нормативних засад, впровадженню інноваційних технологій, демократичних підходів в організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами, їх психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу, забезпеченню архітектурної доступності загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, незалежно від форм власності, та підпорядкування, відповідно до потреб дітей.

Директор департаменту

О. В. Єресько

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ міністерства
освіти і науки України
від 01.10.2010 № 912

КОНЦЕПЦІЯ **розвитку інклюзивної освіти**

Загальні положення

Концепція розвитку інклюзивної освіти розроблена відповідно до Конституції та законів України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері освіти, соціального захисту та реабілітації осіб з інвалідністю.

Приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами.

У Законах України "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії", "Про охорону дитинства", "Про соціальні послуги", "Про реабілітацію інвалідів в Україні" регламентовано надання освітніх, медичних, соціальних послуг особам з обмеженими можливостями здоров'я, зокрема, дітям з особливими освітніми потребами.

Відповідно до Конституції України та законодавства у галузі освіти, реабілітації, соціального захисту держава має забезпечити доступність до якісної освіти відповідного рівня дітям з особливими освітніми потребами з урахуванням здібностей, можливостей, бажань та інтересів кожної дитини шляхом запровадження інклюзивної освіти.

Законом України "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу" внесено зміни до Закону України "Про загальну середню освіту" в частині впровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета, завдання, принципи

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Визначення оптимальних шляхів і засобів впровадження інклюзивного навчання ґрунтується на основі відповідного нормативно-правового, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.

Метою Концепції є:

- визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти в частині забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям з особливими освітніми потребами;
- створення умов для удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання;
- формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю.

Основні завдання:

- удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання;
- запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю;
- формування освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу;
- впровадження інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням потреби суспільства;
- забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання;
- удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання;
- залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі у навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності.

Принципи розвитку інклюзивної освіти:

- науковість (розробка теоретико-методологічних основ інклюзивного навчання, програмно-методичного інструментарію, аналіз і моніторинг результатів впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи);
- системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності

між рівнями освіти: рання допомога – дошкільна освіта – загальна середня освіта);

- варіативність, корекційна спрямованість (організація особистісно орієнтованого навчального процесу у комплексі з корекційно-розвитковою роботою для задоволення соціально-освітніх потреб, створення умов для соціально-трудової реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з порушеннями психофізичного розвитку, у тому числі дітей-інвалідів);

індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого (індивідуального, диференційованого підходу));

- соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання і розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально-реабілітаційному процесі);

- міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служб з метою оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми потребами).

Шляхи впровадження

Реалізація Концепції передбачає комплексне розв'язання питань, пов'язаних з нормативно-правовим, навчально-методичним, кадровим забезпеченням інклюзивної освіти.

1. Нормативно-правове забезпечення:

- розроблення Типового положення про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах;

- внесення змін до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації.

2. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання:

- розроблення особистісно орієнтованих навчальних планів, програм;
- розроблення методичних рекомендацій, методичних посібників щодо психолого-педагогічних особливостей організації навчання, комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзії;
- розроблення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням;
- забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним та інтегрованим навчанням спеціальними підручниками та наочно-дидактичними матеріалами з урахуванням контингентів учнів з особливими освітніми потребами;
- реалізація корекційно-розвиткової складової особистісно орієнтованого навчального плану в умовах інклюзивного навчання, спрямованої на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку учнів, шляхом здійснення індивідуального та диференційованого підходу.

3. Інституційні зміни:

- запровадження відповідними навчальними закладами для дітей дошкільного та шкільного віку, психолого-медико-педагогічними консультаціями, іншими структурами у системі освіти соціально-педагогічного патронату, системної ранньої допомоги та реабілітації дітей з порушеннями розвитку, починаючи від народження;

- запровадження у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах інклюзивного навчання з урахуванням побажань батьків (осіб, які їх замінюють); створення у складі органів управління освітою окремих структурних підрозділів з питань освіти дітей з особливими освітніми потребами;
- створення кафедр корекційної освіти (лабораторій) в інститутах післядипломної педагогічної освіти та введення посади методиста з питань інклюзивного навчання;
- використання інформаційно-методичного ресурсу, кадрового потенціалу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, психолого-медико-педагогічних консультацій для фахового системного супроводу дітей, які навчаються за інклюзивною формою;
- доповнення Класифікатора професій новою кваліфікацією – асистент учителя.

4. Модернізація вищої педагогічної освіти і системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів:

- спеціальна підготовка і перепідготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання;
- спеціальна підготовки консультантів обласних та районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій з питань навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання;
- запровадження системної організаційно-методичної, консультативно-роз'яснювальної роботи серед керівників навчальних закладів, громадськості, батьків щодо забезпечення права дітей з особливими потребами на освіту.

Очікувані результати

Реалізація Концепції сприятиме:

- забезпеченню права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти, незалежно від стану здоров'я, місця їх проживання;
- створенню належних умов для функціонування і розвитку інклюзивної освіти в Україні, забезпеченню достатнього обсягу фінансування для впровадження інклюзивного навчання;
- зміні освітньої парадигми, удосконаленню навчального процесу шляхом урахування сучасних досягнень науки та практики;
- забезпеченню архітектурної доступності загальноосвітніх навчальних закладів різних типів, незалежно від форм власності, та підпорядкування, відповідно до потреб дітей; підготовці достатньої кількості кваліфікованих педагогічних кадрів, які володіють методиками інклюзивного навчання, створення системи підвищення їх професійної майстерності;
- забезпеченню навчальних закладів, що впроваджують інклюзивне навчання, транспортними засобами, відповідними навчально-методичними, наочними, дидактичними матеріалами, сучасними засобами реабілітації індивідуального та колективного призначення.

Фінансове забезпечення

Фінансування організації інклюзивного навчання здійснюється за рахунок державного бюджету, коштів місцевих громад та коштів громадських, благодійних і міжнародних організацій.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

Р О З П О Р Я Д Ж Е Н Н Я
від 3 грудня 2009 р. N 1482-р

Київ

Про затвердження плану заходів
щодо запровадження інклюзивного
та інтегрованого навчання
у загальноосвітніх навчальних закладах
на період до 2012 року

1. Затвердити план заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року, що додається.
2. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям:

забезпечити виконання затвердженого цим розпорядженням плану заходів у межах бюджетних призначень, передбачених у державному та місцевих бюджетах;

надсилати щороку до 1 червня Міністерству освіти і науки інформацію про виконання плану заходів для узагальнення і подання до 1 липня Кабінетові Міністрів України.

Прем'єр-міністр України

Ю. Тимошенко

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 3 грудня 2009 р. N 1482-р

ПЛАН
заходів щодо запровадження інклюзивного
та інтегрованого навчання
у загальноосвітніх навчальних закладах
на період до 2012 року

1. Розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України проект Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань освіти" щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

МОН.
2010 рік

2. Розробити та затвердити положення про клас з інклюзивним навчанням і спеціальний клас для навчання дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, загальноосвітнього навчального закладу.

МОН.
2010 рік

3. Внести зміни до Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні ([z0931-04](#)) консультації у зв'язку із запровадженням інклюзивного навчання, проведення комплексної реабілітації та інтеграції у суспільство дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку.

МОН, Академія педагогічних наук
2010 рік

4. Розглянути питання щодо утворення навчально-реабілітаційних центрів на базі спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів, залучення фахівців і використання обладнання зазначених шкіл-інтернатів з метою поліпшення навчання дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, в класах з інклюзивним навчанням і спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів та у разі необхідності подати Кабінетові Міністрів України проекти відповідних рішень.

Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації.
2011-2012 роки

5. Створити систему моніторингу досягнень у навчанні учнів інклюзивних класів, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, обсягу і якості наданих їм освітніх та корекційно-реабілітаційних послуг.

Академія педагогічних наук
2011-2012 роки

6. Включити у навчальні програми вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за напрямом "Педагогічна освіта", курс "Дидактика інклюзивного навчання".

МОН, Академія педагогічних наук
2011 рік

7. Розробити науково-методичне та організаційне забезпечення для підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань інклюзивного та інтегрованого навчання, зокрема шляхом створення в інститутах післядипломної педагогічної освіти відповідних кафедр (лабораторій).

Академія педагогічних наук,
Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації
2011 рік

8. Забезпечити загальноосвітні навчальні заклади з інклюзивним та інтегрованим навчанням спеціальними підручниками і наочними дидактичними посібниками для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку.

МОН, Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації
2010 рік

9. Підготувати проект постанови Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. N 963, передбачивши посаду асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням

МОН, Мінпраці
2010 рік

10. Розробити норматив фінансування витрат, пов'язаних з навчанням дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, з урахуванням індивідуальних навчальних програм і планів

Мінфін, МОН
2010 рік

11. Увести до штатного розпису загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним та інтегрованим навчанням посади вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда, соціального працівника за наявності контингенту учнів з розрахунку одна посада на навчальний заклад

Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації, МОН
2010 рік

12. Забезпечити утворення у складі місцевих органів управління освітою структурного підрозділу з питань навчання дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку

МОН, Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації
2010 рік

13. Організувати підвезення учнів з порушеннями опорнорухового апарату, зору до місця навчання (проживання) спеціально обладнаними транспортними засобами у супроводі підготовленого персоналу

Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації
2010 рік

14. Внести зміни до державних будівельних норм і стандартів з питань проектування навчальних закладів,

спрямовані на створення умов для навчання дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, у загальноосвітніх навчальних закладах

Мінрегіонбуд, МОН, МОЗ
2010 рік

15. Створити умови для безперешкодного доступу дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, до будівель і приміщень загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним та інтегрованим навчанням

Рада міністрів Автономної
Республіки Крим, обласні,
Київська та Севастопольська
міські держадміністрації, МОН
2010 рік

16. Передбачити під час доопрацювання проекту Державного бюджету України на 2010 рік та складання проектів державного бюджету на наступні роки збільшення обсягу видатків для виконання плану заходів, спрямованих на запровадження у загальноосвітніх навчальних закладах інклюзивного та інтегрованого навчання

Мінфін, Рада міністрів
Автономної Республіки Крим,
обласні, Київська та
Севастопольська міські
держадміністрації
Постійно

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

11.09.2009 року

№ 855

**Про затвердження
Плану дій щодо запровадження
інклюзивного навчання
у загальноосвітніх навчальних
закладах на 2009-2012 роки**

З метою реалізації державної політики щодо забезпечення права дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, на здобуття якісної освіти, інтеграцію їх у суспільство шляхом запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, на виконання рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 26 серпня 2009 року, протокол № 9/1-2 наказую:

1. Затвердити План дій щодо запровадження інклюзивного навчання дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009—2012 роки (додається).

2. Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти (Єресько О.В.), Інституту інноваційних технологій та змісту освіти (Удод О.А.), Інституту спеціальної педагогіки Академії педагогічних наук України (за згодою)

(Засенко В.В.), Українському науково-методичному центру практичної психології і соціальної роботи (Панок В.Г.), Міністерству освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій:

2.1. Забезпечити виконання Плану дій, затвердженого цим наказом.

2.2. Подавати інформацію про стан виконання Плану дій департаменту загальної середньої та дошкільної освіти щопівроку до 1 січня та 1 липня.

3. План дій опублікувати в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки України та розмістити на сайті міністерства.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Полянського П.Б.

Міністр

І.О.Вакарчук

Пояснювальна записка
до «Плану дій щодо запровадження інклюзивного
навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на
2009-2012 рр.»

1. Обґрунтування необхідності прийняття акта

Розроблення «Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах до 2012 року» (далі – Плану дій) викликано необхідністю вирішення важливих питань щодо забезпечення права на якісну освіту дітей з особливими освітніми потребами.

На сьогодні найбільш поширеною формою навчання таких дітей є спеціальні загальноосвітні школи та школи-інтернати. У 2008/2009 навчальному році функціонували 385 спеціальних загальноосвітніх шкіл та шкіл-інтернатів з контингентом 48, 5 тис. осіб, у тому числі 47 спеціальних загальноосвітніх шкіл з продовженим днем, у яких здобували освіту, проживаючи в сім'ї, 4,8 тис. дітей з особливими освітніми потребами. Щороку в Україні зменшується на 1,5–2 тис. вихованців інтернатних закладів для дітей з особливими освітніми потребами, що пов'язано з їх інтеграцією у загальноосвітні навчальні заклади.

Разом з тим, ураховуючи світові тенденції розвитку освіти, в Україні все більшого поширення набуває спільна форма навчання та виховання дітей з особливостями розвитку та їх здоровими однолітками.

За оперативними даними, із 100 тис. дітей з особливими освітніми потребами, які інтегровані у загальноосвітні школи, 45 відсотків складають діти з інвалідністю. Це діти з проблемами розумового розвитку, сенсорними порушеннями (глухі, зі зниженим слухом, сліпі, зі зниженим зором), порушеннями опорно-рухового апарату.

Водночас, на сьогодні організаційно-методичні засади навчального процесу у загальноосвітніх школах орієнтовані на дитину, яка нормально розвивається, без урахування особливостей психофізичного розвитку дітей з особливими потребами. Невідповідність форм і методів педагогічного впливу на таких дітей може створювати передумови для формування у них негативного ставлення до навчання, девіантної поведінки.

Важливу роль в досягненні гуманітарного, соціального та економічного розвитку осіб з особливими потребами відіграє інклюзивне навчання. Спільна освіта дітей з обмеженими можливостями та їх здорових однолітків є основою їхньої інтеграції та соціальної адаптації.

Інклюзивне навчання повною мірою не є альтернативою спеціальній освіті, проте воно значно розширює її можливості. Школи з інклюзивним навчанням мають працювати у тісному зв'язку із спеціальними загальноосвітніми навчальними закладами, використовуючи напрацьовані методики роботи з дітьми тієї чи іншої нозології, залучати до консультування спеціалістів із багаторічним досвідом роботи з такою категорією дітей. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває організація своєчасного системного психолого-педагогічного супроводу учнів з порушеннями розвитку.

Приведення системи освітньої роботи у відповідність до потреб сім'ї та змісту сучасних корекційно-освітніх послуг, обов'язкове включення батьків в процес навчання та виховання дитини може здійснюватися тільки в контексті спільної взаємодії педагогів, батьків, психологів, медичних працівників, а також різних інституцій, котрі опікуються долею таких дітей.

Відповідно до Указів Президента України, доручень Уряду низкою розпорядчих документів міністерством визначені завдання органам управління освітою щодо створення умов для вільного доступу дітей з інвалідністю

до приміщень навчальних закладів, здійснення контролю за врахуванням потреб дітей з обмеженими фізичними можливостями при будівництві, проведенні реконструкції та капітальних ремонтів будівель та приміщень навчальних закладів.

Разом з тим, впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання потребує створення відповідного освітнього середовища, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчальної методичного забезпечення.

Ключовим фактором розвитку інклюзивної освіти має бути відповідна підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами.

Успішне впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку, удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у відповідності до Конвенції ООН про права дитини, реалізації та поширення моделі інтегрованого та інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах.

Прийняття акта забезпечить батькам можливість усвідомленого вибору місця для здобуття дітьми з особливими потребами якісної освіти, допоможе уникнути численних проблем, що призводять до напруження і загострення міжособистісних стосунків, порушення родинних зв'язків, послаблення інституту сім'ї в цілому.

2. Мета і шляхи її досягнення

Метою введення у дію Плану дій є реалізація державної політики щодо формування нової філософії ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, забезпечення їх конституційних прав і державних гарантій на здобуття якісної освіти, здійснення комплексної

реабілітації таких дітей, набуття ними побутових та соціальних навичок, розвиток здібностей, втілення міжнародної практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх закладів з інклюзивною освітою, готових до надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами.

Прийняття Плану дій сприятиме забезпеченню права дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, на інтеграцію в суспільство шляхом створення умов для безперешкодного доступу до якісної освіти, відповідно до їх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб.

Разом з тим це сприятиме організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, здійсненню системних психолого-педагогічних заходів, спрямованих на компенсацію втрачених функцій, формування психологічних новоутворень.

Шляхи розвитку інклюзивної освіти в Україні: удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази, створення умов для безперешкодного доступу до навчальних закладів, починаючи з дошкільних, збереження єдиного освітнього простору, приведення системи освітньої роботи у відповідність до потреб дитини, сім'ї, відповідна підготовка педагогічних кадрів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку.

3. Правові аспекти

Правовою основою Плану дій є: Конституція України, закони України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів в Україні», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про охорону дитинства», Укази Президента України від 20.03.2008 р. № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 18.12.2007 р. № 1228 «Про додаткові невідкладні заходи щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності осіб

з обмеженими фізичними можливостями», розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.10.2008 р. № 1352-р «Про затвердження комплексного плану заходів з розвитку освіти в Україні на період до 2011 року».

Реалізація Плану дій потребує внесення змін до чинних нормативно-правових актів в частині впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах.

4. Фінансово-економічне обґрунтування

Фінансування буде здійснюватися у межах асигнувань, передбачених у Державному бюджеті на відповідний рік, та за рахунок інших джерел.

5. Громадське обговорення

Проект Плану дій було розміщено на сайті (громадське обговорення) Міністерства освіти і науки України, надіслано для обговорення та надання пропозицій до Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Пропозиції та зауваження, надіслані під час громадського обговорення, враховано.

6. Прогнози результатів

Реалізація Плану дій сприятиме удосконаленню нормативних засад, впровадженню інноваційних технологій, демократичних підходів в організації освітнього процесу дітей з особливими потребами в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, проведенню діагностики та реабілітації дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, наданню їм комплексної педагогічної, психологічної, корекційно-розвиткової допомоги, починаючи з раннього віку, сприятиме ранньому включенню дітей із складними порушеннями розвитку у навчально-реабілітаційний процес.

Директор департаменту

О.В. Єресько

План дій
щодо запровадження інклюзивного навчання у дошкільних,
загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах на 2009—2012 рр.

№ п/п	Зміст заходу	Термін виконання	Відповідальні
1	Розділ 1. Організаційно-правові засади запровадження інклюзивного навчання		
1.1	Взяти участь у доопрацюванні проекту Закону України «Про спеціальну освіту» у складі робочої групи при Комітеті Верховної Ради України з питань науки і освіти	2009 рік	Міністерство освіти і науки України (далі МОН)
1.2	Розробити концепцію розвитку інклюзивної освіти в Україні	Березень 2010 рік	Академія педагогічних наук України (далі АПН), Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, департамент загальної середньої та дошкільної освіти, громадські організації
1.3	Розробити комплексну регіональну програму впровадження інклюзивного навчання на базі дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів Автономної Республіки Крим, Львівської області та м. Києва	Березень 2010 року	АПН, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, департамент загальної середньої та дошкільної освіти

1.4	Розробити Примірне положення про навчальний заклад, клас, групу з інклюзивною формою навчання	Травень 2010 року	Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, АПН
1.5	Внести зміни у Положення про центральну та республіканську (Автономна Республіка Крим), обласні, Київську та Севастопольську міські, районні (міські) психолого-медико-педагогічні консультації	Лютий 2010 року	Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи
1.6	Внести зміни до регіональних програм розвитку освіти щодо запровадження у навчально-виховний процес інклюзивного навчання у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах	Квітень 2010 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
1.7	Вивчити питання щодо розроблення нормативу фінансування навчальних потреб дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, з урахуванням їх індивідуальних навчальних програм та планів.	2010 рік	МОН, Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
2	Розділ 2. Навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах інклюзивного навчання		

2.1	Розробити програми розвитку дітей дошкільного віку, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та виховуються в умовах інклюзії	2010 рік	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, АПН, департамент загальної середньої та дошкільної освіти
2.2	<p>Розробити методичні рекомендації:</p> <p>щодо апробації моделі інклюзивного навчання у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах;</p> <p>щодо психолого-педагогічного супроводу батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами та батьків здорових дітей, в контексті інклюзивного навчання;</p> <p>щодо особливостей організації навчання, комплексної реабілітації, створення передумов для соціалізації дітей дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзії;</p> <p>для педагогічних працівників щодо використання інноваційних технологій</p>	<p>Березень 2010 року</p> <p>2012 рік</p> <p>2012 рік</p>	<p>Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Інститут спеціальної педагогіки АПН України</p> <p>Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Інститут спеціальної педагогіки АПН України, Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи</p>

	навчання в процесі інклюзії		
2.3	Розробити критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів з особливими освітніми потребами, які навчаються у загальноосвітніх школах в умовах інклюзивного навчання	2011 рік	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Інститут спеціальної педагогіки АПН України
3.	Розділ 3. Підготовка педагогічних кадрів, робота з батьками		
3.1	Забезпечити створення у складі органів управління освітою окремих структурних підрозділів з питань освіти осіб з особливими потребами та визначити спеціаліста, з координування діяльності запровадження інклюзивного навчання	1 вересня 2010 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
3.2	Забезпечити спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку в умовах інклюзивного навчання у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах. При цьому використати кадровий потенціал спеціальних загальноосвітніх	Починаючи з 2009 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

	закладів як навчально-методичних ресурсних центрів		
3.3	Створити кафедри корекційної освіти (лабораторії) в інститутах післядипломної педагогічної освіти.	1 вересня 2010 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
3.4.	Увести в інститутах післядипломної педагогічної освіти посаду методиста з питань інклюзивного навчання	1 вересня 2010 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
3.5	Забезпечити проведення семінарів, нарад для педагогічних працівників, що впроваджують інклюзивне навчання, консультантів обласних та районних (міських) психолого-медико-педагогічних консультацій	Починаючи з 2009 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, обласні інститути післядипломної педагогічної освіти (далі ОППО)
3.6	Запровадити системну організаційно-методичну, консультативно-роз'яснювальну роботу серед керівників навчальних закладів, педагогічних працівників, громадськості, батьків щодо забезпечення	Починаючи з 2009 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

	права дітей з особливими освітніми потребами на освіту		
3.7	Запровадити системну консультативну, психолого-педагогічну допомогу батькам дітей зазначеної категорії, починаючи з раннього віку	2010—2012 роки	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, центри практичної психології та соціальної роботи, ПМПК
3.8	Провести серію науково-практичних семінарів «Науково-методичні засади впровадження інклюзивного навчання в системі освіти» для спеціалістів, методистів, педагогічних працівників, працюючих в умовах інклюзії	Починаючи з 2010 року	Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Інститут спеціальної освіти АПН України Інститут інноваційних технологій і змісту освіти,
3.9	Провести на базі одного з пілотних навчальних закладів науково-практичний семінар «З досвіду впровадження інклюзивного навчання».	2011 рік	Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Інститут спеціальної освіти АПН України Інститут інноваційних технологій і змісту освіти,
4.	Розділ 4. Забезпечення умов для запровадження інклюзивного навчання		

4.1	Визначити базові (експериментальні) дошкільні, загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади для запровадження інклюзивного навчання.	До 1 січня 2010 року	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
4.2	Забезпечити організаційно-фінансові засади для запровадження інклюзивного навчання (архітектурна доступність приміщень, спеціальне обладнання, інформаційно-технічне, кадрове та навчально-дидактичне забезпечення)	2010—2012 роки	Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
4.3	Здійснити апробацію комплексної програми впровадження інклюзивного навчання на базі навчальних закладів Автономної Республіки Крим, Львівської області та м. Києва.	2010—2012 роки	МОН, АПН, Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки Львівської обласної та Київської державних адміністрацій, Всеукраїнський міжнародний фонд «Крок за кроком».
4.4	Організувати підвезення учнів з обмеженими фізичними можливостями до місця навчання та додому спеціально обладнаними автобусами у супроводі відповідного персоналу	2010—2011 роки	Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій,

			Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН,
4.5	Забезпечити фаховий психолого-педагогічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами у базових навчальних закладах з інклюзивним навчанням	2010—2012 роки	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій спільно з управліннями праці та соціального захисту населення, соціальними службами
4.6	Розробити план заходів та забезпечити участь центрів практичної психології та соціальної роботи, ПМПК у здійсненні системного психолого-педагогічного супроводу дітей дошкільного та шкільного віку, які навчаються в умовах інклюзивного навчання	2010—2012 роки	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, центри практичної психології та соціальної роботи, ПМПК
4.7	Розробити заходи щодо підвищення ефективності діяльності ПМПК в частині організації корекційно-розвиткової роботи	2010 рік	Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, Міністерство

	з дітьми дошкільного та шкільного віку в умовах інклюзивного навчання та навчання за індивідуальною формою		освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
4.8	Запровадити системну консультативну, психолого-педагогічну допомогу батькам дітей зазначеної категорії, починаючи з раннього віку	2010—2012 роки	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, центри практичної психології та соціальної роботи, ПМПК
4.9	Продовжити організаційно-методичний супровід реалізації Всеукраїнського експерименту «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах»	2009—2013 роки	Департамент загальної середньої та дошкільної освіти, Інститут спеціальної педагогіки АПН України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
4.10	Здійснювати моніторинг стану впровадження інклюзивної освіти та навчальних досягнень (успіхів) учнів в умовах інклюзивного навчання з метою корекції індивідуальних навчальних планів,	Щороку	Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, ОППО

	програм та методик, адаптованих до можливостей дитини		
5.	Розділ 5. Звітно-підсумковий		
5.1	На основі апробації функціональної моделі інклюзивного навчання підготувати пропозиції щодо удосконалення відповідних нормативно-правових та навчально-методичних засад	2012 рік	Департамент загальної середньої освіти, Інститут спеціальної педагогіки АПН, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти
5.2	Надавати інформацію департаменту загальної середньої та дошкільної освіти про стан виконання завдань Плану дій щодо запровадження інклюзивного навчання у дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах до 2012 року	Щопівроку до 1 січня та 1 липня	Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, АПН, Міністерство освіти і науки АР Крим, управління освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Н А К А З

09.12.2010 № 1224

Зареєстровано
в Міністерстві юстиції України
29 грудня 2010 р. за № 1412/18707

Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах

Відповідно до статті 9 Закону України "Про загальну середню освіту" ([651-14](#)), пункту 2 Плану заходів щодо запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на період до 2012 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 року N 1482-р ([1482-2009-р](#)),
Н А К А З У Ю:

1. Затвердити Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах, що додається.
2. Міністру освіти і науки Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій довести до відома керівників навчальних закладів

Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах.

3. Опублікувати наказ і Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах в Інформаційному збірнику Міністерства освіти і науки та розмістити на офіційному веб-сайті Міністерства.

4. Контроль за виконанням наказу покласти на першого заступника Міністра Жебровського Б.М.

5. Наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

Міністр

Д.В.Табачник

ПОГОДЖЕНО:

Заступник

Міністра фінансів України

С.О.Рибак

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
09.12.2010 N 1224

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
29 грудня 2010 р.
за N 1412/18707

ПОЛОЖЕННЯ
про спеціальні класи для навчання дітей
з особливими освітніми потребами
у загальноосвітніх навчальних закладах

I. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає організаційно-методичні засади навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів.

Метою створення спеціальних класів у загальноосвітніх навчальних закладах є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття загальної середньої освіти за місцем проживання, залучення сім'ї до участі у навчально-реабілітаційному процесі з урахуванням особливостей розвитку та потреб дитини, створення передумов для соціальної адаптації, подальшої інтеграції в суспільство дітей з особливими освітніми потребами.

1.2. Спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах (далі - спеціальні класи) - це окремі класи у загальноосвітніх навчальних закладах для навчання дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового

розвитку, у спеціально створених умовах. Спеціальні класи можуть створюватися у загальноосвітніх навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типу і форми власності.

1.3. Спеціально створеними умовами є безперешкодний доступ до території (навчально-дослідна, фізкультурно-спортивна зони, зона відпочинку) та приміщень загальноосвітнього навчального закладу; відповідна навчально-матеріальна база (спеціальні навчальні програми, підручники, наочно-дидактичні посібники, форми, методи навчання та виховання, засоби корекції індивідуального і колективного користування) та відповідне кадрове забезпечення.

1.4. Рішення про створення спеціальних класів приймається засновниками (власниками) загальноосвітніх навчальних закладів за наявності відповідного контингенту учнів, навчально-матеріальної бази, кадрового забезпечення та погодження з відповідним органом управління освітою та органом державної санітарно-епідеміологічної служби.

1.5. Організаційну допомогу загальноосвітнім навчальним закладам у створенні спеціальних класів, організації навчально-виховного процесу, підвищенні кваліфікаційного рівня педагогічних працівників тощо здійснюють відповідні органи управління освітою.

1.6. Консультативну допомогу щодо відкриття та комплектування спеціальних класів, змісту навчання та корекційно-розвиткової роботи з дітьми надають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації.

1.7. Науково-методичне забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів у частині функціонування спеціальних класів, моніторинг навчальних досягнень учнів здійснюють інститути післядипломної педагогічної освіти, районні (міські) методичні кабінети.

1.8. Медичне обслуговування учнів спеціальних класів здійснюється у встановленому законодавством порядку.

1.9. Поточні питання функціонування спеціальних класів як структурної складової навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів систематично вивчаються та розглядаються на засіданнях методичних об'єднань педагогічних працівників, педагогічних рад.

II. Зарахування учнів та комплектування спеціальних класів

2.1. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до спеціальних класів здійснюється на підставі письмової заяви батьків або осіб, які їх замінюють, направлення відповідного органу управління освітою, висновку психолого-медико-педагогічної консультації з рекомендаціями щодо організації навчально-виховного процесу, індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда (для дитини з інвалідністю), висновку сурдолога (для дітей з порушеннями мовлення), окрім зазначених, подаються документи, передбачені для учнів загальноосвітнього навчального закладу.

2.2. Спеціальні класи комплектуються відповідно до особливостей психофізичного розвитку та навчально-пізнавальної діяльності дітей з вадами зору, слуху, опорно-рухового апарату, тяжкими порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку, розумовою відсталістю.

Для дітей, які мають складні вади розвитку (діти з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку, діти з раннім дитячим аутизмом, сліпоглухі), можуть створюватися окремі класи.

2.3. Діти з особливими освітніми потребами зараховуються до спеціальних класів відповідно до медичних показань та протипоказань, визначених Положенням про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового

розвитку, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2008 N 852 ([z1219-08](#)), зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 22.12.2008 за N 1219/15910.

2.4. Строк навчання та наповнюваність спеціальних класів для дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах встановлюються відповідно до Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 20.02.2002 N 128 ([z0229-02](#)), зареєстрованих в Міністерстві юстиції України 06.03.2002 за N 229/6517.

2.5. У разі відновлення здоров'я, досягнення стабільних успіхів у навчанні учні спеціальних класів за висновком відповідної психолого-медико-педагогічної консультації та згодою батьків або осіб, які їх замінюють, переводяться для навчання у звичайні класи.

III. Організація навчально-виховного процесу у спеціальних класах

3.1. Навчально-виховний процес у спеціальних класах здійснюється відповідно до робочого навчального плану, складеного на основі типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затверджених Міністерством освіти і науки.

3.2. Спеціальні класи працюють за навчальними програмами, підручниками і посібниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки для

використання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах.

У разі необхідності та з урахуванням стану здоров'я, особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами у спеціальних класах можуть використовуватися рекомендовані навчальні програми та підручники загальноосвітніх навчальних закладів.

3.3. У випадках, коли учні через складні вади розвитку протягом місяця не можуть засвоїти програму з окремих предметів (рівень державного освітнього стандарту для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку), педагогічна рада загальноосвітнього навчального закладу за рекомендацією відповідної психолого-медико-педагогічної консультації приймає рішення про переведення таких учнів на навчання за індивідуальними навчальними планами та програмами.

Індивідуальні навчальні плани, програми розробляються вчителями за участю вчителя-дефектолога, інших педагогічних працівників, на основі навчальних програм спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів), рекомендованих Міністерством освіти і науки України, розглядаються педагогічною радою, погоджуються батьками (особами, які їх замінюють) і затверджуються керівником навчального закладу. Навчальні досягнення таких учнів оцінюються за обсягом матеріалу, визначеного індивідуальним навчальним планом.

3.4. Навчально-виховний процес у спеціальних класах здійснюється з урахуванням контингенту учнів за змістом, формами і методами діяльності відповідного виду спеціальної школи (школи-інтернату): для дітей з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату, тяжкими порушеннями мовлення, затримкою психічного розвитку, розумовою відсталістю.

3.5. Особливістю навчально-виховного процесу у спеціальних класах є його корекційна спрямованість. Ефективність навчально-виховної, корекційно-розвиткової роботи досягається шляхом застосування відповідних форм і методів навчання та забезпечення учнів сучасними навчальними та реабілітаційними засобами.

3.6. Корекційно-розвиткова робота проводиться відповідно до типових навчальних планів для спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) з урахуванням психофізичних особливостей розвитку учнів з метою корекції відхилень у їх розвитку, створення сприятливих умов для здобуття освіти відповідного рівня.

3.7. Для реалізації корекційно-розвиткової складової інваріантної частини навчального плану спеціальних класів залучаються вчителі-дефектологи, інші спеціалісти з відповідною підготовкою.

3.8. Психолого-педагогічний супровід учнів спеціальних класів здійснюють Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, навчально-методичні кабінети (центри) в Автономній Республіці Крим, обласні, Київський та Севастопольський міські, районні (міські) навчально-методичні кабінети (центри) психологічної служби системи освіти або методисти районних (міських) методичних кабінетів управлінь (відділів) освіти з психологічної служби спільно з педагогічними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами загальноосвітніх навчальних закладів.

3.9. Основними завданнями психолого-педагогічного супроводу є:

- а) актуалізація особистісного потенціалу розвитку дитини;
- б) формування позитивних міжособистісних стосунків учнів з порушеннями психофізичного розвитку та їх ровесників у процесі внутрішкільної інтеграції;

в) консультування батьків або осіб, які їх замінюють, щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання, професійної орієнтації, соціальної адаптації їх дитини тощо.

3.10. Розклад уроків у спеціальних класах складається відповідно до робочого плану навчального закладу з дотриманням педагогічних та санітарно-гігієнічних вимог з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Тривалість уроків та перерв визначається згідно з вимогами Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 15.09.2008 N 852 ([z1219-08](#)), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22.12.2008 за N 1219/15910.

3.11. Учні спеціальних класів залучаються до позакласної роботи (проведення гурткових занять, олімпіад, конкурсів, зустрічей з діячами науки і культури тощо). Позакласна робота проводиться з урахуванням психофізичних можливостей дитини і спрямована на всебічний розвиток особистості.

3.12. За результатами навчання випускникам спеціальних класів видається документ встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу. Знання оцінюються за обсягом навчальної програми, за якою навчався учень.

3.13. Державна підсумкова атестація учнів спеціальних класів здійснюється відповідно до Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 N 94 ([z0151-08](#)), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 27.02.2008 за N 151/14842.

IV. Фінансове забезпечення

Фінансування загальноосвітніх навчальних закладів із спеціальними класами здійснюється засновником (власником) або уповноваженим ним органом у встановленому законодавством порядку.

IV. Контроль за діяльністю спеціальних класів у загальноосвітніх навчальних закладах

Державний контроль за діяльністю спеціальних класів у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється у встановленому законодавством порядку.

**Директор департаменту
загальної середньої
та дошкільної освіти**

О.В.Єресько

Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Лабораторія практичної психології і соціальної роботи

Пінюгіна К. О., Ляхова В. П.

**З питань діяльності
психологічної служби системи освіти
Миколаївської області**

Літературний редактор: О. І. Мельниченко
Технічна верстка: К. О. Пінюгіна

Папір офсетний. Друк на різнографі
Формат 60x84/16
Умовно-друкованих арк. – 1
Обліково-видавничих арк. – 0,9
Гарнітура шкільна

Тираж 100
Замовлення № 39

Адреса редакції:

**вул. Адміральська, 4-а,
м. Миколаїв, 54001
Тел./факс 37-85-89**

e-mail: moippo@rambler.ru
e-mail: psimoippo@rambler.ru

